

Piaskowski M. Uwagi...

210

UWAGI
NAD
PROIEKTEM
DEPUTACYI
DO FORMY RZĄDU

PRZEZ

Mikołaja Junosza Piaskowskiego
Szambelana J. K. Mci.

PODANE,

1790

Koto Listopada.

XVIII. 1. 1240
<http://rcin.org.pl>

SEYMIKI

ARTYKUŁ V.

O Kole porządkowym.

Imo, **W** miejscu Seymikowania porządkowe Koło dla Senatorów, Urzędników Narodowych i Woiewodzkich, dla Kommissarzów Cywilno-Woyskowych, dla Osób Rangi Woyskowej wyższego Sztabu aż do Majora inclusivé, dla Ex-Posłów i Ex-Deputatów wyznaczone, szlabanem zamknięte, że jest potrzebne, że do dawnych Praw słownie, że się z gadza z rzysoynoscia i powagą Obrad, aby Senatorowie, Urzędnicy i ci, którym z mocy terażniejszyego Prawa wolno będzie, w Stalach swoich zasiadali, i że tym sposobem mówienie zdań, i wołowanie Obywatélów porządniey, i bez żadney przeszkody poydzie, rzecz jest widoczna, i zdaie się nie dopuszczac wiele inkonweniencyj, któreby, niemi kłonne były, gdyby takowy dawny, jako i tym Deputacyi projektowanym Prawem nakazany Koła porządek, nie był dopełniony

Lecz gdy widzę do tego Koła Officyerów wyższego Sztabu wprowadzonych, i w Prerogatywie Cywilney Urzędnikom porównanych, zdawałoby mi się, aby ten Punkt taśniej w prawie był napisany, aby kondyce

A

poniż

poniższym Artykule 12. wyrażone; Obywatelów Cywilnych ad Activitatem przypuszczające, i od osób Wojskowych żądane były, to jest: aby Rugom na Seymiku przez Prezesa z przydanemi Sędziami podług Artykułu 16. czynić się mającym, podlegały, aby Officyer zabierający się do obięcia miejsca w Kole, a zatym wolność mający nie tylko wotowania, ale też i do Funkcyi podania się przed tym Sądem Rugowym złożył dowody, że jest Szlachcic Polski, że ma Possefssyą dziedziczną lub zastawną w tym Wojewodztwie, gdzie się na Seymiku znajduje, iako że i inne kondycye Artykułem 12. przepisane są iemu przychylnie, i Activitatem dowodzi. Albowiem trafić się to może, że Officyer Sztabowy nie mając za sobą rzeczonych kondycyi, Prawo te niewyraźne będzie sobie podchlebnie tłómaczył, będzie mówię rozumiał, że Stany Seymujące naczynając Randze Sztabowey Prerogatywę Cywilną w Kole podczas Seymiku, wymierzają względy zasługom Wojskowym w tym stopniu, że inne kondycye przez Prawo żądane, nie są iemu potrzebne, i że Ranga Wojskowa tylko wzytkie inne kondycye zastąpić powinna; Oprócz tego: Officyer Szlachcic i Possefssyonat w swym Wojewodztwie, a mający konsystencyą w innym, mogłby pretendować miejsca na Seymiku w Kole porządkowym z mocy Rangi swoiey

nie będąc nawet Obywatelem w tym Wództwie osiadłym; Z tych tedy przyczyn, aby Prawo nie mogło być opacznie tłómaczone, i sofistycznie do arbitralnego ułożenia naciągane, iako też dla zagrodzenia złąd sprzeczkom, scisłom, i innym bezprawiom, z różnego tłómaczenia tego Prawa pochodzącym, objaśnienie iego koniecznie sędzę być potrzebne.

ARTYKUŁ VIII.

Względem Obiekcji.

zdo. Roztrząsając z uwagą ten Artykuł podług którego w ciągu sześciu tygodni przed Seymikami, aż do dnia pierwszego Seymiku, i godziny osmej z rana, przeciwko podającemu się do Funkcyi Poselskiej, lub innym Elekcynym, a nawet przeciwko każdemu Szlachcicowi chcącemu używać bezprawnie mieysca i głosu na Seymikach, Obiekcye pawne w Kancelaryach lub przez się, lub przez umocowanego Plenipotenta, lub też obecnie w czasie Seymiku zapisać się mają, z tym warunkiem: że zarzuty Criminales, i zarzuty Nieposesjonalności, tudzież przeszkód doczesnych, od każdego Obywatela zanoszone być mogą. Roztrząsając mówię to Prawo, kombinując sposoby, przez któreby dopełniać się mogło, znajduję w nim co do teoryi prawodawczej, arcy-dobry za-

miar, w praktyce zaś zawodną często exekucyą, znajdując w nim tę bezużyteczność, że się tylko względem Obiocyentow ma permissive, a nie imperative. Prawo zaś aby się zbliżyło do doskonałości, i aby obowiązywało, koniecznie w sobie moc przymuszającą mieć powinno, inaczej uchybiałoby Prawodawstwo swego celu, bo wyroki jego dopełniać, lub nie, od woli tylko każdego zawisło.

Chcąc zaś rzecz iśniej wytłomaczyć, szukamy dowodów w przykładzie, wystawmy sobie iakiego Obywatela, któryby jedney lub więcey z kondycyi ad Activitatem Prawem przepisanych nie miał za sobą, lecz w przyjaźń, spokrewnienie, kredyt, możność, konfyderacyą i inne związki zaufany, użyć prawa wotowania zamyślał, lub też za Kandydata do Funkcyi podawał się. Wystawmy sobie z drugiej strony zgromadzonych Obywatelów względy na przyjaźń, dysfymulacyą, uleganie, nareszcie bojaźń przemocy od bogatego i popularnego w Woiewodztwie Włopot-Obywala niezawodney, w tym widoku rzeczy uważając, czyżby te wszystkie pobudki nie mogły dokazać, aby naysprawiedliwsze Obiekye przemilczane były, a ile znając, że Prawo zostawia to woli każdego, czynić Obiekye jeżeli chce, a jeżeli mu się nie zdaie, wolno przemilczeć, i to nawet nie przeciwko Prawu nie wykraczając, ponieważ tylko względem Obiekyi ma ją permissive.

Idzie

Idzie teraz zatym, że przy takowym Prawie w nayzbawiennieyszey myśli pisanym, choćby nie Szlachcic, byle tylko uchodził za szlachcica, miał Possessyą i przyiaciół, Szlachcic zaś choćby nie Possessyonat, choćby nawet Kryminalista, a pozyskawszy uleganie, i nie mając przeciwko sobie od nikogo zarzuconey Óbiekcyi, może siedzieć w Kole porządkowym, wotować, i do tego Posłem, Deputatem, Sędzią obranym być może. Pytam się, czyż podobne zdarzenie, sądząc po ludzku, jest niepodobne? Czyż ambicya i możność faworem przemilczenia pozyskanym i intrygą wybieganym zasłone nie potrafią abusive używać Przywileju Activitatis; Otoż jest oczywisty dowód, że takowe Prawo będzie bez exekucyi, że wyjąwszy tego, (który jest pokrzywdzony, lub ma urazę) nie każdy zechce wziąć postać Initygatora do czynienia zarzutów, gdyż raczy spokojność, przyjaśń, i obojętność w tej mierze przekładać będzie nad nienawiść, narażenie się, prześladowanie, a może i zemstę, ktoreby Obiiciens niezawodnie na siebie ściągnął.

Wykonanie zaś prawa tego nie należałoby zostawiać samemu zaufaniu, że Obywatele do używania Prerogatywy na Seymiku tych, których Prawo pod wyszczególnionemi kondycjami oddał, ex zelo nie puszczą. Zgadzam się, że się to wydarzyć może, ale
też

też, i tego spodziewać się trzeba, że takowe zdarzenie będzie rzadkie, i nie przeciw każdemu użyte; bo naprzykład na przeciw takiemu, co kilkaset ma Przyjaciół, zapewneby Obiekcyja bardzo była niebezpieczna. Niedawnego czasu doświadczenia przekonanie nasze prowadzić powinny: wszak widzieliśmy nie iednego Sędziego, nie iednego Deputata bez posesysyi Dziedzicznej, widzieliśmy nawet i nie Szlachtę na Seymikach wotującą: co wszystko było przeciwko wyraźnemu Prawu, a przecież rzadkie liczyć możemy przykłady, gdzieby Obiekcyja odpychała od takowey uzurpacyi, przemocą utrzymywanej. Jeżeli z przeszłych wypadków można w niosek stółować do przyszłych, to zdane się bydz niewątpliwa probabilitas, że i terażniejszy Prawo co do tey kategorii będzie zawsze oszukane, czyli zotanie częstokroć bez exekucyi. Przeto aby kondycye, za któremi Szlachcicowi Activitas na Seymikach ma bydz wolna, były zachowane, oraz aby Obiekcyje istotną ważność miały, zdawałoby mi się, żeby temu zaradzić zdołało Prawo w ten sposób ustanowione, to jest:

Strona zyskująca kondemnatę Cywilną zarzutoney, bądź w przeciągu sześciu tygodni bądź w czasie Seymiku, lub sama przez się lub przez Plenipotenta zapisać może. Co się tycze Obiekcyi, iako to: nayprzónie-sza
 chect

chectwa, te pod każdego Obywatela [zako-
 fzone bydź mogą, takiak Projekt Deputacyi
 mieć chce: zgoda na to, w innych zaś trzech
 rodzajach zarzutów, to jest criminis, Nie
 posesysjonalności, i przeszkod doczesnych,
 rozumiałbym żeby pewniey i skuteczniey
 było włożyć Prawem ten obowiązek na
 młodszych w każdym Powiecie Urzędników,
 którzy podług Artykułu 24. Szlachtę przy-
 tomną liczyć będą mieli powinność. Ci zas
 Urzędnicy, iako Prawem upoważnieni po-
 strzegłszy w swoich respective Powiatach
 kogo z pomiędzy podawających się do fun-
 kcyi, iako też z pomiędzy wotować mają-
 cych, któreykolwiek z wyrażonych Obie-
 kcyi podlegającego, zapisać onę lub w Kan-
 cellaryi, lub też po zagaieniu zaraz w miey-
 scu Seymikowania, i Sądowi Rugi examinu-
 iącemu podać będą powinni. Natenczas Pra-
 wo wiecey będzie miało mocy, pewnieyszą
 exekucyą, bo Urząd Obiocyentów wolą pra-
 wodawczą utworzony, od nienawiści, nie-
 przyiaźni i prześladowania zasłoniony bę-
 dzie. A w przypadku, gdyby takowi Urzę-
 dnicy, faworem, przyiaźnią lub innemi ia-
 kiemi względami uwiedzeni zdradzali myśl
 Prawa, i Obiekcyę niewątpliwe przemilcze-
 li, wtedy każdemu Obywatelowi na przeciw
 Urzędnikom, swą powinność niepełniącym,
 de male gesto Officio agere w przyzwoitym
 Sądzie wolno będzie. Dla objaśnienia zaś
 namie

namienionych Urzędników i dla ugruntowania Obiekcyi pożyteczny y było, aby Kommissye Porządkowe z mocy Prawa dwie ułożyły księgi, jedną z klasyfikacyą Dziedzicow i Zauwawnikow iako osiadłych, drugą prawdziwey szlachty Niepossefsonatow; Pierwsza użyteczna będzie Urzęnikom Obicycyentom do zainformowania się doskonałszego. druga uwiadomi Publiczność, komu jest wolno nabywac Possefyy, bo Szlachcie Niepossefsonat powiększywszy pracą swą z czasem Majątek, może kupić Dobra lub dać na Possefyyą. Tym zaś sposobem zagroździ się wkorzenionemu w Polsce bezprawiu, że podszyci tylko pod imię szlacheckie, nie będąc prawdziwą Szlachtą Polską, a iako przybyli z Kapitałem w cudze Woiewództwo nieznaomi, kupią Dobra i na Possefyye dają. Aby zaś to dzieło Kommissyi doskonałsze było, i zgodzało się z kondycyami de Activitate na Seymikach warowanemi, koniecznie ex consequenti wypada potrzeba takiego Prawa, ktoreby nakazało wszystkim Szlachcie Procedencye swoie przynajmniej od Dziada do Akt podawać, a dopiero z Summaryusza tych Tranzakcyi Kommissye Porządkowe Księgi rzeczzone z łatwością, iz wiarą prawdy omyłce już niepodległey ułożyć mogą. Oprócz tego rzeczą by arcy zbawienną było, Kraiowi wiedziec Populacyą Szlachty, tego to Stanu, który w

Naro

Narodzie udielną samowładność posiada, i który w Rzplitey iedyną zawsze bywa twierdzą: Czemż niechciec poznać tey sily dotąd iefzcze niewiadomey? która w Machynie polityczney sama tylko iedna, wszystkie inne do przewagi złączone, i ku niey natezone odepchnąć, oraz drugie zboczone części do właściwego zwrocić mieysca, a zatymraz urządzoną dobrze harmonią rządową w nieporuszoney całości długimi wiekami za-trzymać, powtarzam: ona sama tylko może i powinna.

ARTYKUŁ XII.

*Co do Osob mieysce i Głos na Seymi-
kach mających.*

ztio, Podług Projektu Deputacy, i każdy Szlachcic, który pod Prawo Scartabellatus nie podpada, żadnym Kryminałem nie notowany, nie zostający pod zarzutem Kondemnaty, iakiegokolwiek Kraiowego, a Szlachcie przyzwoitego Sądu, mający osobistą osiadłość Dziedziczną lub Zastawną, choćby iefzcze niedzielną w Woiewodztwie, w którym Seymikuie, i rok nie mniej iak 18. skończony wieku swego, ma i mieć powinien niezbronione mieysce i Głos wolny na Seymikach. Lubo ta ustawa zawiera w sobie pobudki sprawiedliwosci, do Praw dawnych stosunek, i przezorne prawidła, podług ktor-
rych

rych przewinienia w Społeczności zdarzyć się mogące, *carentia Activitatis* mają być karane. Jednakże Prawo to, w chwalebny chęci z tych skłonności poskromienia zapędzie, zda się w jednym punkcie przestępować granice łagodności, którą czasem Prawodawca błędem ludzkim w miejsczych okolicznościach winien okazać, czyli mniejsze zło mimo puścić, aby większego uniknąć, mówię o tym Prawa punkcie, który Kondemnację Cywilną wszelakiego Sądu stanowi bądź za ważną Obiekcją oddalającą od Prerogatywy wotowania.

Tak ważną i delikatną materyą biorąc do roztrząśnienia, gdy mi przychodzi na myśl pierwsiastkowe Kardynalne Prawa, które Rząd wolny tworzyły, gdy się wpatruję w dzielność Seymikow, iak wiele wkładzie rządowym znaczą, o których z pewnością można powiedzieć: że są Palladyum Libertatis, gdy kombinacye polityczne mają tę przestrożę; że Prerogatywy wolności czy do Stanu, czy do Urzędu przywiązane, jeżeli są z ogólnemi Rządu zadacami złączone, jeżeli są tego rodzaju, że je można konstytucyjnemi Narodu nazwać Prerogatywami, oraz jeżeli indywidualne Obywatelw na seymikach wotowania, powiększają ogół zgromadzenia w Obradach wolnego, na przeto wpływ do Prawodawstwa i udzielnosci samowładney Narodowi mocniejszy czynią,

takowe

takowe; mówię, Prerogatywy, zabezpieczają
 Wolność Narodową, przeto nayuściłniej o to
 starać się należy, aby się nigdy nieuczcu-
 plały, i częściami od Ogółu odpadać nie mo-
 gły, aby Obywatel w ten czas, gdy częśćkę
 udziałności powszechney do Ogółu przyno-
 si, nie mógł być od wolności; wotowania
 oddalony, pod pretextem dopełnienia kary
 za winy Kondemnata zarzuczoną probowane;
 Bo tym sposobem pozwoliwszy na te wyłąc-
 zenia, na te ekluzye pod różnemi racy-
 ami wymyślić się mogącemi, znaczna by li-
 czba Obywatelów szufnych, mających,
 cnotliwych, od prawa wotowania odsunięta
 była, zmieyszyłby się takowemi licznemi
 Ekluzyami wpływ. Narodu tak w Prawo-
 dawstwo, jako i w Elekcyę. A nakoniec
 mogłaby się donaszego Rządu wolnego gra-
 datim wśliznąć Oligarchia zawsze Rzplitom
 niebezpieczna, czyli forma Rządowa taka,
 która całą udziałność na Obradach Woie-
 wódzkich przy kilkudziesiąt, a może tylko
 i kilkunastu umieściłaby: wizerunek Obrad,
 ktorego się lękać trzeba, i któremu Prawo-
 dawstwo wolnego Narodu wszelkiemi spo-
 sobami zabiegać powinno. I jeżeli kiedy,
 to teraz po oddaleniu dzisieyszą Konstytu-
 cyą Szlachty Niepossefsonatów ab Activi-
 tate na Seymikach, po oddaleniu Arędo-
 wnych PossefSORów, a w tych dwóch Klas-
 fach prawie nayznaczniejszey liczby Sza-
 chty

chty zamkniętey, iuzby sie należało tego świętego przywileju Narodowego nie tykać więcey, a zatym nawet pod racyą Kondemnaty Cywilney Possefsyonatow Obywatelów od wolności wotowania nie odalać, albowiem gdybysmy nie wpadli w te podobieństwo, że kto często gałęzie obcina, które do istotney cząłkowitości drzewa należą, powinien sie spodziewać, że mu naostatku z ozdób i własności naturalnych ogołocony a przeto nieużyteczny, tam się tylko pień zostanie.

W takowych uwagach do pewności praktyczney stosowanych znajdując mocne przekonanie, nie mogę się skłonić, aby Kondemnata Cywilna Obywatelowi do wotowania przeszkadzać mogła. Bo nayprzód choćby Kondemnata zarzucona i dowodziła iakowe przewinięcia, to te nie zawsze iest własnym skondemnowanego grzechem, trafia się bowiem często, i przykłady tego bardzo mi są wiadome, w oczach prawie moich praktykowane że Strona iedna widząc, iż iey Adwersarz możnością, intrygą u Sądu przyjaciół sobie ziednał, nateczas cóż miała robić? jeżeli nie wzdać się dozwolić raczej, niż się sądzić u Sądu, któremu nieufać pozory sprawiedliwe miała. wołała raczej do drugiey Kadencyi Sprawę zawieść, i z kolei także swoiey biegać, intrygować, kłaniać się, aby sobie Przyjaciół Sądowych do

do pozyskania prędszey sprawiedliwości zabezpieczyc. Oprócz tego bywaią Kondemnaty illeitime otrzymane, iako to: per Evocationem, i bez zeznaney relacyi in proprio Districtu, drugie bez adcytacyi żadney, alboliteż z cudzych Inkwizycyi wyniknione. Czyż z takowych przypadkow Obywatel pod Kondemnata zostaiący wart jest tak ostro bydz karanym? aby od nayszczególnieyszey Szlacheckiey Prerogatywy odpadał, w tym momencie, gdzie Radą swą zbawienną mógłby wiele bydz użytecznym. Powtore zastanowić się trzeba nad tym, że kto Dobra, Maiętność, i iakąkolwiek ziemi własność posiada, ten rzadko Spraw uniknąć może, a ile że te są wielorakiego rodzaju iako to: Sprawy Sukcesyjne, Exempcyjne, Graniczne, Expulcyjne, Liquidy Debiti, także Sprawy lezyi, sławy, honoru &c. Przy tak wielolicznych tedy źródłach kontrowersyi inter meum & tuum, czyż jest podobna Obywatelowi, aby się mógł uchronić Sprawy, a zatym i Kondemnaty? Przytym nie mały jest rzecz wagi, i na to mieć wzgląd należy, w iak znaczney liczbie z przychylny Kondemnaty Obrady Woiewodzkie, mijam że Maiętnych, ale światłych, doskonałych, cnotliwych, i gorliwych Obywatelów traciby. Z tych tedy powodów mniemam, że Kondemnata Cywilna od wotowania oddala

iąca,

iąca, wiele złego Szymikóm, a zatym i wolności przyniosłaby.

Przeto ja bym rozumiał, że Kondemnata Cywilna, podających się tylko do Funkcyi Ioselskiej, Deputackiej, Sędziowskiej i innych Elekcyjnych Urzędów ab Eligibilitate odpychać powinna, w tem miejscu Kondemnata Obiekcyą niech będzie, zgadzam się na to, i ważność takowego zarzutu sądzie sprawiedliwą w obradach ostrożnością. Czemu? Bo dobro i uszczęśliwienie Narodu, zdają się te kondycye podawać, aby Prawodawca, Sędzia, lub inny Urzędnik z woli powszechney władzę jaką administrujący przymioty Społeczności użyteczne posiadał, i ożadne przewinienie nie był przekonany, słowem: dla powszechney pomyślności, ledwieby żądać nie można, aby Poseł wybrany do Prawodawstwa, a Sędzia do exekwowania sprawiedliwości, z wszelkich prawie naturze ludzkiej właściwych skłonności wyzuci byli. Tak wielkicy to jest wagi Funkcyja Posła i Sędziego; A zatym do takowych Urzędów podający się, żadney przeciwko sobie Obiekcyi mieć nie powinni. Na ten czas to Obywatelom w Elekcyi zastanawiać się, i Kandydatów ledwie nie de vita & moribus postępkę pilnie examinować, że się zgorliwey czułości należy, rzecz jest i z prawidłami sprawiedliwości, i z ogólnym Kraju dobrem zgodna.

Co się zaś tycze zarzutów criminis, to te były Dekretem dowiedzione, inkwizycyą lub Dekretami Kontumacynemi zajęte, choć ostatecznym Wyrokiem nieusprawiedliwione, nie tylko podajacemu się do funkcyi, lecz do wotowania tamować activitatem niech będą mocne, podług Artykułu 17, w Projekcie Depu'tacyi: nic sprawiedliwszego. Albowiem Kryninalista każdy, czyli Zbrodzień publiczny, Boskich, Natury, y Praw Ludzkich jest gwałcicielem, znieważaiąc występkami Prawa, staie się Nieprzyziacielem Oyczyzny, przeciwko Władzy Rządowej buntownikiem, a zrywaiąc związki, które go do społeczności Cywilney łączyły, obraża całą społeczność, a zatym Przywileiów iey nie jest wart używać, i taki nie tylko do żadney funkcyi lub Urzędu, ale i do wotowania dopuszczony bydź nie powinien, iako wiary publiczney i zaufania Współ-Obywatelów niegodny.

A R T U K U Ł 13.

Którzy się do funkcyi Poselskiey mają podawać.

410. **D**O Prawa o podawaniu się na funkcyi Poselską pod kondycyami Rozdziału poprzedniczego, przyłączony teraz przez Depu'tacyą warunek, aby ci tylko za Kandydatów podawali się, którzy już przynajmniey raz funkcyą Poselską lub Deputacką, lub Kommissyinaą odbyli; taki warunek zdaie się widocznie fundamentalną osłabiać Konstytucyą, gwałcić wolę tych, co mają prawo obierać, iako też y tych,

B

eo mają bydź obierani, flowem; ścieśniać Wolność Narodową zdaię się, bo tylko kilku, lub kilkunastu Osobom capcitas eligibilitatis właśnie per speciale Privilegium jest dozwolona, wyłączywszy całą Powszechność Szlachecką od tey Prerogatywy, która podług Praw Kardynałnych wolnego Polskiego Rządu, nie kilku ani kilkunastu, lecz wszystkim czyli ogólnie biorąc, całemu Stanowi Szlacheckiemu służyć powinna, b le tylko kondycye Rozdziałem powyższym przepisaney, na Rugach wyprobowane były, i byle podaiących się Kandydatów cnota, obyczaje, zdawność, Praw Oyczystych wiadomośc, i miłość Dobra Publicznego Elektorom zalecały, o których wątpić nie można, aby z pobudki własnego Dobra w wyborze kiedy chybili, a ile przy terażnieyszey reformie Seymików, gdzie tłum oddalony, gdzie w sekretnych kreskach wola każdego Obywatela od przekonania tylko kierowana, a zatym żadną przemocą dotąd praktykowaną zgwałconą nie będzie, Przeto, lubo znana mądrośc i doskonałość Mężów Deputacyą składaiących, przekonania Publiczności, powagą swoją ciagnąć do siebie, y niezaprzeczoną ufność w Narodzie znaydować powinny; z tym wszystkim, co do tego Punktu, z Proiektem Deputacyi wcale się nie zgadzam, albowiem gdzie idzie o odmianę Praw Kardynałnych, które Narod tym, czym pod dziś dzień jest, uczyniły, to jest wolnym; tam mówię ostrożność nigdy nie jest zbytnią, tam nayfilnieysze starania ku temu zamiarowi obrócić trzeba. abyśmy nowe gruntowe Prawo tworząc, nie przepomnieli o tym, co utracić możemy w uchyleniu lub reformie dawnego.

Podług tego zaś warunku strata najdroższego w składzie Politycznym Obywatelskiego zaszczytu okazuje się być oczywista, gdy tak tych, którzy mają Prawo do Kandydacyi podawać się, iako i tych, którzy mają prawo obierać, wola y chęć skrepowanaby była, y cała zwrócona, czyli przyniewolona skłonić się koniecznie dla Ex-Posłów i Ex-Kommillarzów, wyłączając innych krociami Obywatelów. Takowy dodatkowy szczegół, obala generalne Kardynałne prawo w Artykule 12. przez samą Deputacyą napisane, które mieć chce Przywilej ten Narodowy factofanctę zachowany, to jest: że Obywatel byle Szlachcic, Possessyonat, y obiekcyi prawem wyszczegulnioney niepodległy, wotować, y do Kandydacyi podawać się może. A zatym idzie, że ta szczególna excepcya, nie tylko się dopiero wzmiankowanemu sprzeciwia Prawu, ale zdaje się go w więkšej części uchylać, i w tym przypadku excepcya rozciągleysza jest od samey reguły. Co w prawie wielkąby było wadą.

A gdy rozważam, że szczególnych Rządowych Praw związek, i stosowność onych, do ogólnego Składu Rządu przez Narod przyjętego, podług Systematu Polityków pierwszym w Prawodawstwie zamiarem być powinny; także im bardziey doświadczenie uczy, że każda Prawo w domiar postrzeżonego bezprawia stanowione, gdy z ogólną Rządową Formą nie jest zgodne, nowe może rodzić bezprawia, i tym sposobem do zepsucia regularney w ciele politycznym naypotrzebniejszey organizacyi niezawodnie dążyć będzie; im bardziey mówię, takowe prawidła myśli moiey wyobrażają się, tym mocaley

i pewniey w tym przydanym warunku, dwie główne wady ukazywać się zdają. *Pierwsza:* że Prawo te projektowane Ex Posłom, Ex-Deputatom, Ex-Kommissarzom tylko do Kandydacyi służące, iako wyraziłem: innych wielu Obywatelów wyłączaiąc, obraża Przywilej ogólny, całemu Stanowi Szlackiemu koniecznie z Formy Rządu właściwy. *Druga wada:* że Ex-Posłowie z iednego Seymu na drugim y tak consecutivè na wielu następnych Seymach ciągiem nieprzerwanym, ustawicznemi iedni mogliby bydź Prawodawcami. Zdarzenie zawsze Rzpłtey niebezpieczne.

Co do pierwszej wady: Przykłady w różnych Kraiach Rewolucyi Rządowych, już to niewątpliwie wypróbowały, że gdy niektórzy tylko z Szlachty Prawem Kardynalnym exclusive pozwolone mają sobie szczególne Kraiowe zaszczyty, te osobliwie, które na cały Stan Szlacki rozciągac się powinny; na ten czas Rząd wolny od prawdziwych swych zasadnych oddała się maxym. i do przeistoczenia się w inny kształt wcale różny y do tego gorzszy, pierwszy utwarza stopień. A zatym strzedz się Nam usilnie potrzeba, abyśmy nieznacznie w Arystokracją Wenecką nie wpadli, gdzie kilkanaście tylko familii i Szlachta w złotą Księgę wpisana, Rządową udzielnosc posiada.

Co do drugiej: Jeżeli My Polacy chcemy Rząd wolny nienaruszenie Potomkom zostawic tak, iakośmy go sami zaścali, to wszelkiemi sposobami usilować należy, aby iedni Posłowie ustawicznemi nie byli Prawodawcami. Sławny wieku tego Filozof Rousseau, gorliwy Wolności Przyjaciel, pisząc o Rządzie Polkim twierdzi,

przeffrogę daie, że między wielo innymi przyczynami, które Polską Rzeczplte przy swoiey formie, a Narod przy władzy Prawodawczey dotąd zatrzymały; te naypryncypalniefze były: ustawiczna Prawodawcy przytomność, gęfte co dwa lata Seymy, i czeffe Posłów odmiany. Jakoż w rzeczy samey nic infszego, iak takowa Praw naszych ustawa cud podobny działać mogła. że Polska intrygą Zagraniczną rozdwoiona, zbałamuconą przemoc cierpiąca, nie raz dawniey spuſtoszona, naiechana bezobronna, dla mocnego y zuchwałego napaſnika otwarta, na końcu rozſzarpana, różnemi czasy przez konwulſyjne prawie tak wewnętrzne, iako i zewnętrzne Rewolucye przeſzedliży, aż po nasze czasy do samego nierządu tylko doſzła, a kſztałtu wolnego Rządu w niczym dotąd nieodmieniła. Przy takowey to uſtawie można śmiało powiedzieć z chlubą Praw Polſkich, że Seymów naszych układ, w ſpoſob wyżej wzmiankowany; daleko ieſt dołkonaliży nad układ Parlamentów Angiełſkich, w których iedne Oſoby ſiedm lat władzę Prawodawczą mają. Ktoż nie zna, iakie skutki w Parlamentach z takiey rodzą ſię uſtawy, iak intryga przewodzi, iak wkrada ſię korrupcyja, i iaka przewaga Dworu zręcznie i z wielką łatwością zabełpiecza ſię.

Takie bezprawie i w nasze Seymy wſliznęłoby ſię, gdyby Ex Połłowie z iednego Seymu na inne naſtępne Seymy koniecznie podług Projektu Deputacyi obierani byli. Tym ſpoſobem mogliby ſię zrobić nareſzcie i dożywotnemi Prawodawcami. O tym myſłąc nawet, niepodobna nie wzdrygnąć ſię, bo na ten czas iużby po Wolności Polſkiey było, bo na ten czas Prawodawca ani Prawa, ani żadney władzy wyżſzey nad ſobą za

hamulec nie znając, a z przyrodzoney ludziom słabości nie mogący się zawsze filnie oprzeć atakowi namiętności i ambicyi, która często umysł i serce prowadzi do wyniesienia się nad równość, a zatym do udzielney przywłaszczenia sobie władzy do pody, poki sam zechce. Wątpić zaś o tym nie trzeba, że uzurpacya ani czasu trwałości, ani granic mocy zapewne sobie nie przepisze sama. Nareszcie pytam się, cożby było na przeszkodzie Prawodawcy nieprzerwanie ustawicznemu? który wszystkie sprężyny rządowe podług swego upodobania obracać może, który wszystkim rozkazywać, kary pisać, który Skarb, Wojsko w swoich rękach trzyma, który w społeczności jest wszystkim, drudzy wszyscy są niczym, który samowładną ma udzielną wolą iego tyłką własną ograniczoną. Cożby mówię było takiemu Prawodawcy na przeszkodzie? aby się nie kusił zuchwale kiedy przemówić do Narodu? Nie trzeba więcej Seymików do obierania tych, którzyby Mię luzowali, gdyż Ja chcę trwać zawsze jako Pan udzielny. W tym widoku wystawując sobie zdarzenia niewątpliwie podobne, czyż można nie bać się, aby w tym wieku zewsząd wypędzony, a od Narodów Wolność kochających zawsze znienawidzony, w Rządzie Polskim siedliska dla siebie nie zmierzał założyć Absolutyzm.

Lecz powie mi kto zapewne, że takie wnioski są to senne marzenia, są to przywidzialne fantazmata, które tylko przez mocną impresją w imaginacyi postrach czynią, powiedzą nakoniec, gdyby i przyszło do tego, aby Prawodawca ustawiczny i zamysłał o takowej uzurpacyi, to

Narod byłby w stanie sobie poradzić, i dawną Wolność przywrócić. Odpowiadam na to, nayprzód: że każdy Rzepltey jest prawie czuciem naturalnym, zawsze się bać o Wolność swoją; powtóre: że nie trzeba dobrowolnie ciężłzkiej szukać choroby, aby przez gwałtowne, niepewne, i niebezpieczne leczyć się lekarstwem. Prawda, że Narod czuły i gorliwy, o swoją Wolność, nie cierpiałby długo rarzma, ale tak, krwawych sposobów, byłby przymuszony używać, przez iak okropne Sceny Tragiczne odzyskiwałby straconą Wolność. W tym tam miejscu, staia mi na myśli wszystkie Narody, które były w okropnym przypadku odzyskiwania Wolności, nie opuszczając i terazniejszą Rewolucyą Francuzką, a w patruiąc się zbliżka różnym Rządóm klęską Rewolucyi przewróconym, o iak stralzny czynią widok, który Nam Polakom ostrożną naukę y przestrogę dawać powinien.

Przełożywszy zaś to iasno, że warunek, przez Deputacyą przydany, Ex-Posłów, Ex-Deputatów, Ex-Kommissarzów tylko do funkcyi Poselskiej obierać nakazując, innych wielu od tey usługi publiczney wylaczając Obywatelów, odbiera Prerogatywę całemu Stanowi Szlacheckiemu służącą. Dowiodłszy to z przykładów i z przypadków nieuchronnych, że ustawiczne Prawodawstwo w iednych Osobach długo umieszczone, niebezpieczeństwem grozi Rzepltey. Mniemam przeto, żeby pożyteczniej było, wyznaczyć Prawem, czas kilkuletni, w którymby Ex-Posel mógł pretendować drugi raz funkcyi Poselskiej, a ten nayprzyzwoitszy byłby taki, iaki jest dla Deputatów przepisany, to jest lat 4. po których skończonych dopiero

aby Wolność była iście powtórnie do funkcyi Pofelskiej, niech Prawo obwaruje. Jeżeli zaś dawnieysze Prawo miało tę ostrożność względem Deputatów, y po latach czterech dopiero drugi raz do funkcyi teyże, a nie prędzey iść dozwala, a to dla boiaźni, aby mocy sędowniczey abufum niedopuszczyć, aby korrupcyi zabieżyć. Tym bardziey większą bacznosc zwrócić winniśmy na Prawodawców, na naszych Reprezentantów, którzy woli powszechney całego Narodu skład przy sobie mają przy zupełney udziale. Dla zabezpieczenia tedy tak drogiego Depozytu im powierzonego, niemasz innego sposobu pewnieyższego, iak częsta onych odmiana. W Rzepltey Genueńskiej Doża z swemi dwoma Radami, dwa lata tylko Rządy fprawuje. W Rzepltey Luceńskiej, przy powadze Kraiowej Doża dwa Miesiące zostaje. W Raguzie Naywyższy Rektor co Miesiące. Urzędnicy wfzyscy co tydzień, Przełożony nad Zamkiem, codzień odmieniaią się.

Z iakichże to pobudek te Narody wolne takowe Systema Rządowe dotąd tak gorliwie utrzymują? Zapewne nie z inney przyczyny, iak tylko z chwalebney o Wolności fwoie troskliwości, iak tylko, aby intrydze tak Zagranicznej, iako y domowej do Obrad wfstępu wzbronąć, korrupcyą trudnieyszą uczynić, fłowem dla boiaźni, aby ta Władza Naywyższa przez Elekcyą wybrana, w ciągu fwoiey udziale dłuogo nieprzerwanym, ku iakiemukolwiek bądź przywłaszczeniu dążyć nie mogła, a przeto aby Wolność Narodowa gruntownie zabezpieczona była. Oto iest w takowych Ustawach oczywisty dowód, że Prawa dla Ludzi piśbne, koniec

cznie passye v namiętności ludzkie w podey-
 żrzeniu mieć powinny; a zatym chybiałby Pra-
 wodawca każdy, gdyby naturze ludzkiej wszel-
 kim ułomnościom podległey ślepo zaufał, y
 żadnego chęciom oney niepołożył wędzidła,
 czyli gdyby różne dla czynienia okazye prze-
 zornością swoją nie oddalał, ośbłiwie tam,
 gdzie idzie o całość Rzeczpltey.

Dotąd było o Ex-Posłach i Ex-Deputatach,
 którzy kiedy powtórnie do funkcyi Poselskiej
 podawać się mają. Teraz zaś, z porządku do
 Kommissarzów Cywilno Woyskowych przystę-
 puję. Gdy się zgłębiam w myśl Deputacyi, dla
 czego warunek położyła, aby nikt z Obywate-
 lów (tylko ten, co był Kommissarzem) do fun-
 kcyi Poselskiej nie mógł mieć prawa, zaprze-
 czyć nie można, że arcy słuźne w tym warunku
 daią się widzieć pobudki. Albowiem nie jest
 sprawiedliwszego, iak do funkcyi pracowitey,
 niepłatney, y przez dwa roki kosztowney na-
 dzieią wyższych stopniów Obywatelów zachę-
 cać; zgadzam się, i sam jestem tego zdania, aby
 funkcye Kommissarskie odbyte, zasługiwały
 w Rzeczpltey nadgodę: lecz jeżeli idzie o zachę-
 cenie Obywatelów do Kommissaryów, aby te za-
 wsze ochoczych Pretendentów miały, to już
 Stany Seymuiące w Zasadach ogólnych wyzna-
 czyły nadgodę, stanowiąc: że Kommissarzom
 tylko Cywilno Woyskowym po odbytych fun-
 kcyach, Urzędy, Ordery, i innych dystrynkcyi
 Kraiowych pierwszeństwo należeć będą. Czyż
 więcęcy ieszcze permowencyi trzeba? aby Oby-
 wateł służył Oyczyźnie. Republikania praw-
 dziwie przywiązany do wolności, nie potrzebu-
 ie nawet zyskownych nadgod, ani tych, które

dumę y ambicyą łechcą. Republikanin mówię wolny y cnotliwy wcale inſze i ſzlachetnieyſze do ſłużenia ſwoiey Oyczyźnie, czuć w ſobie po-
bunkki powinien. Patryotyczna gorliwość pro-
wadzić go zawsze będzie do uſługi publiczney
dla dobra powszechnego, gdyż w nim i ſwoie-
ſzczególne niezawodnie znajdzie.

A jeżeli zaś ieſzcze niedoſtateczną dla Ex-
Kommiſſarżów nadgodą będą ſię zdawały, Or-
dery, Urzędy, i inne względy J. K. Mci, toby
można przydać tę preferencyą dla Ex Kom-
miſſarżów, aby przy Elekcyi do funkcyi Poſel-
ſkiej przypadek paritatis votorum z drugim O-
bywatelem, co nie był na żadney uſłudze pu-
bliczney, funkcyą iego odbyta rozwiązywała, i
przewagę robiła, niezważając nawet choćby
kreska Marſzałka drugiey ſtronie ſprzyiała. Y
tym ſpoſobem dogodzi ſię Prawodawczey tro-
ſk iwość, aby funkcyą Kommiſſarſką powabniey-
ſza była, i zawsze konkurentów miała; dogodzi
ſię i innym Obywatelom, którzy ſłużenia Oy-
czyźnie na funkcyach publicznych naydrożſze-
go ſwego zaſzczytu tracić nie będą.

Naofiatek wyłączaiąc drugich wielu Obywa-
telów od Elekcyi, możeby rzeczy wſpałk po-
ſzły, możeby w wybieraniu Poſłów podług kom-
pletu z Prawa koniecznego, trudność ſię iaka
zrobiła. Albowiem może ſię to probabiliter
wydarzyć, że między Ex-Poſłami, Ex-Deputa-
tami, Ex-Kommiſſarzami znajda ſię tacy, któ-
rym wieloliczne przeſzkody chęć podjęcia ſię
funkcyi tamować będą, to ieſt: iednym wiek po-
deſzły, ſtubość, ſzczupłość majątku, Kondemna-
ty Cywilne &c. Niektórym po odbytych fun-

keyachukład zmenażowania się y pomnożenia fortuny; drugim zaś niezdatność lub nie miłość ich w Obywatelstwie **aspektów** czyli **wotów** nie pozyska. Nareszcie mogą się znaleźć y tacy, w których, gdy byli na funkcyach, mało enoty i charakteru postrzegła Publiczność, a ztym hojąc się zdrady i oszukania usności więcey w nich Woiewództwo mieć nie będzie. Z takowych tedy przyczyn, gdyby brakowało Posłów do kompletu prawem przepisanego, iakieżby w tym przypadku środek do użycia został się, a chcąc koniecznie warunek Deputacyi dopełnić, zapewne nie infzy, tylko ten: albo na miejsce wakowane obrać takiego, którego Obywatele nie życzą, y któremu nie ufają, albo na Człowieka niepożłakowanego, zdatnego y usności godnego, choćby na niechcącego gwałtem funkcyą narzucić, albol i też wyśłać na Seym Posłów w niezupełnym komplecie. Wszytkie te sposoby gdy wielką mają w sobie nieprzyzwoitość, przeto wypada koniecznie; aby zabiegając takowemu zdarzeniu, zawsze prawie niezawodnemu, z generalney Klasy Obywatelów, którzy (choćby na żadnych nie byli funkcyach, Woiewództwo na Posłów obierać mogło. Inaczej zaręczam (czego nie życzę) że w którymkolwiek Woiewództwie, Powiecie lub Ziemi, podobne przeskody prędko czy późno doświadczeniem okażą się.

A nareszcie reformując teraz Seymiki, które gwałtem, y bezprawnym sposobem odprawiane aż dotąd były, powinniśmy z uwagą zastanowić się, kogo teraz z początku takie Prawo wołałoby do Prawodawstwa? w kimby pokładało swoje zaufanie? od kogoby się spodziewało

ufzcześliwienia Rzeczypospolitey? oto od tych w znaczney części Ex-Posłów, którzy gwałtem, intrygą możnych Panów, Woiewództwom narzucani byli, którzy dependencyą związani, którym nie dobro Rzeczypospolitey, ale interes ich Protektorów, y dobro prywatne nayistotniejszy byłoby obiektem, któremi intryga Zagraniczna i domowa szczegulnie zamiarom swoim dogodnie iak martwemi machinami kierował, którzy słowem na dawnieyszych Seymach z temi zupełnie znani byli Posłami. I takim że to naycelniejszy zaszczyt Obywatelski Prewem nadawać? i naywiększe dobro Kraiowe powierzać, a długich cnotliwych oddalać, którzy szanowali Prawo, brzydźili się bezprawiem, i których przy naywidoczniejszy zaufaniu y chęci Obywatelów przemocą y intrygą możni zuchwalce od funkcyi zawsze odpychali, a czynili to nie w innym zapewne celu; iak tylko, aby tamtych sobie podległych, za narzędzie ambicyi i prywaty swojej bezpiecznie na Seymie użyć mogli.

Kiedy Seymuiące teraz Stany z wiekoj omną dla siebie i Narodu swego sławą Ustawy 1775. Roku y późniejszy te, które Kraiowi nayszkodliwšie były, z powszechnym okrzykiem uchylily. Dla czegoż Stanowicielów tego iarzma Narodowego czyli Ex-Posłów od lat kilkunastu upoważniać ieszcze prawem, aby oni aż do życia na przyszłych Seymach Prawodawcami byli. Było byto ufnością Narodową niecnotę oświecać, a prawdziwą cnotę Obywatelską spodlić i znieważyc, Grzeszyłbym mocno, gdybym tak myślał o wszystkich Ex-Posłach generalnie, albowiem znam to dobrze, że między niemi.

wielcy, doskonali, i cnotliwi są Mężowie, którym Naród wdzięczność za dobre ich czyny w Księdze pomyślności swojej zapisał, są już mówię oni powfżecznym Obywatelów wyrokiem odłączeni od tych, którzy niewiernością swoją i Pośła Charakter zchańbili, i na Oycyznę świętokradzkimi rękami łańcuch niewoli wkładać odważyli się.

XVIII. 1. 1240.

<http://rcin.org.pl>

1240

F

XVII-1.1240